

С. І. Іванніков, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

ІНДИВІДУАЛЬНО-ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД У ЗМІСТІ І МЕТОДИЦІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Іванніков С. І.

Індивідуально-диференційований підхід у змісті і методиці підготовки майбутніх учителів початкової школи до фізичного виховання учнів

У статті обґрунтовується ідея та шляхи реалізації індивідуально-диференційованого підходу як принципу підготовки майбутніх учителів початкової школи до ефективного фізичного виховання і укріплення здоров'я молодших школярів. Розкривається зміст і методика підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації індивідуально-диференційованого підходу в фізичному вихованні учнів.

Ключові слова: індивідуально-диференційований підхід, зміст, методика, підготовка вчителів початкової школи, фізичне виховання учнів, здоров'я.

Иванников С. И.

Индивидуально-дифференцированный подход в содержании и методике подготовки будущих учителей начальной школы к физическому воспитанию учащихся

В статье обосновывается идея и пути реализации индивидуально-дифференцированного подхода как принципа подготовки будущих учителей начальной школы к эффективному физическому воспитанию и укреплению здоровья младших школьников. Раскрывается содержание и методика подготовки будущих учителей начальной школы к реализации индивидуально-дифференцированного подхода в физическом воспитании школьников.

Ключевые слова: индивидуально-дифференцированный подход, содержание, методика, подготовка учителей начальной школы, физическое воспитание школьников, здоровье.

Модернізація сучасної освіти передбачає розв'язання широкого кола проблем, рішення яких значною мірою зумовлене проблемою підвищення

якості підготовки учителів до професійної діяльності. Гуманістичний характер реформ потребує спрямування й концентрації зусиль науковців і практиків не тільки на розкриття і розвиток творчих здібностей людини, але й збереження і зміцнення її здоров'я. Останнє є особливо актуальним, оскільки надзвичайно складні умови життєдіяльності людини в сучасному світі пред'являють високі вимоги до її фізичного стану [1].

Доведено, що останні десятиліття ХХ століття і початок ХХІ століття в Україні і усьому світі відзначаються значним погіршенням здоров'я дітей і підлітків, спостерігається загрозлива тенденція зростання відхилень в їхньому фізичному розвитку. Зумовлені багатьма природними і соціальними чинниками, ці тенденції вимагають принципового перегляду і переосмислення ціннісних орієнтирів системи фізичної підготовки і фізичного виховання учнів, її мети і завдань, їх відповідності щодо формування в учнів фізичної культури, уважного ставлення до власного здоров'я тощо [2].

Про гостроту зазначеної проблеми засвідчує дискусія щодо створення нових концепцій фізичного виховання (В.К. Бальсевич, Л.І. Лубишева, В.І. Лях, В.І. Столяров); спрямування уваги науковців на пошук шляхів, умов та засобів підвищення ефективності фізичного виховання учнів; впровадження валеології та здоров'язберігаючих технологій у практику освітнього процесу школи; підготовку педагогів до валеологічного виховання і використання у навчально-виховному процесі здоров'язберігаючих технологій. Досліджено мотивацію здорового способу життя, формування інтересу і потреби майбутніх учителів у заняттях фізичною культурою (Л. Альошина, Ю. Арістов, В. Байер, З. Гайнулліна, С. Лебедченко, В. Поляков); особливості фізкультурно-професійної освіти, готовності студентів до самостійної діяльності у сфері фізичної культури та її вирішальна роль у збереженні й укріпленні здоров'я (О. Аяшев, Г. Вайник, І. Губанцева, Н. Єрмакова, М. Золотова, С. Канунніков, Є. Кирилова., В. Ковальов та ін.) та багато інших питань теорії і практики фізичного виховання.

Зауважимо, що у галузі фізичного виховання учнів особливо значуща

підготовка вчителя початкової школи, оскільки саме в цей період закладаються основи свідомого ставлення до власного здоров'я, формуються уміння і навички його охорони в умовах навчальної і поза навчальної діяльності, відбувається опанування навичок здорового способу життя. Важливо, що у молодшому шкільному віці можливе ефективне корегування та долання відставання учнів у фізичному розвитку. І все це залежить від того, наскільки вчитель підготовлений до рішення завдань з фізичного розвитку й формування фізичної культури учнів. Проте, особливості підготовки вчителів початкової школи до формування фізичної культури, фізичного розвитку і виховання учнів загалом і на засадах індивідуально-диференційованого підходу зокрема не стали предметом спеціальних наукових розвідок.

Мета статті – обґрунтувати індивідуально-диференційований підхід як принцип підготовки майбутніх учителів початкової школи до фізичного виховання учнів.

Спеціальні дослідження комплексного формування психофізичних якостей учнів початкової школи виявили парадоксальну ситуацію: навички фізкультурно-оздоровчої діяльності, рухової підготовленості не корелюють з показниками здоров'я дітей молодшого шкільного віку [2]. Протягом останніх років збільшилась кількість випадків, коли стан здоров'я учнів погіршується безпосередньо на уроках фізичної культури в школі. Введення у розклад занять і план роботи початкової школи великої кількості фізкультурних заходів (ранкова гімнастика до занять, фізкультурні хвилинки під час занять і рухливі ігри на перервах, спортивна година в групах подовженого дня, щомісячні спортивні свята і змагання), незважаючи на свою корисність, носять примусовий, формальний характер і приводять до негативного ставлення учнів до фізичної культури і фізичного виховання у цілому.

Слід зазначити, що за традицією у багатьох початкових школах вирішення завдань фізичного виховання учнів покладається на вчителів фізичної культури. Вони виходять із можливостей фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку, укріплення їхнього здоров'я на уроках фізичного

виховання засобами різноманітних видів спортивної діяльності. Натомість практика показує, що обмежена кількість часу, який відведено на ці уроки, їх загальна спрямованість не дозволяють повною мірою використовувати ефективність фізичного виховання у підтримці, збереженні й укріпленні фізичного здоров'я учнів.

На відміну від вчителів фізичної культури, які працюють у багатьох класах, вчитель початкових класів проводить зі своїми учнями найбільшу частину робочого часу. Кожного дня, протягом трьох-чотирьох уроків і на протязі всього навчального року він спілкується зі своїми учнями, організує їх навчальну і поза навчальну діяльність, спілкується з батьками і вчителями, що викладають спеціальні предмети, створюючи сприятливі умови для розвитку й навчання дітей. Саме він має можливість постійно спостерігати за фізичним станом і здоров'ям своїх учнів, підтримувати і укріпляти його упродовж навчального дня.

Однак навчальні програми, на які він орієнтується при плануванні і виконанні своєї професійної діяльності, не вимагають від нього підтримки й урахування фізичного стану учнів, використання засобів, що його укріплюють і розвивають під час навчальної діяльності. Не сприяє цьому і методика фізичного виховання, яку майбутній вчитель початкової школи опановує під час підготовки до професійної діяльності у вищому навчальному закладі і яка за своїм змістом не відрізняється від методики роботи вчителя фізичної культури. Як наслідок, у значної частини учнів початкової школи від першого до четвертого класу не покращується, а погіршується стан здоров'я [1].

Вихід із ситуації, що склалася, вбачається в оновленні підготовки майбутніх учителів початкової школи до фізичного виховання учнів на засадах індивідуально-диференційованого підходу.

Слід зазначити, що індивідуально-диференційований підхід як принцип організації навчально-виховного процесу не є новим для педагогіки. Майже всі класики педагогіки (Я. Коменський, Ж-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, К. Ушинський А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші) наголошували на тому, що вчитель

повинен виховувати і навчати, виходячи з індивідуальних можливостей кожного учня. Проте, обґрунтований дослідженнями багатьох психологів (Б.Ананьєв, С.Виготський, П.Блонський, Г.Люблінська, Б.Теплов та інші), індивідуально-диференційований підхід як педагогічний принцип в умовах масової загальноосвітньої школи і авторитарно-командної системи управління освітою фактично не мав ґрунту для практичного втілення. Об'єктивно не потрібний у практиці оцінювання результатів освіти за загальними і формальними показниками, він не знайшов свого відображення у змісті підготовки вчителів і технологіях професійної діяльності, якими вони оволодівали упродовж підготовки у вищих навчальних закладах.

Поступові зміни у сучасних поглядах на природу і механізми педагогічного процесу, які знайшли своє відображення у суб'єкт-суб'єктній парадигмі, неухильне упровадження гуманістичних ідей у теорію і практику освіти стали підставою для відновлення індивідуально-диференційованого підходу на новому рівні. Сьогодні він є ідеологічною основою професійної діяльності вчителів-новаторів, науковців, які розробляють і досліджують інноваційні педагогічні технології.

Упровадження індивідуально-диференційованого підходу в теорію і практику підготовки майбутніх учителів початкової школи до фізичного виховання учнів вимагає рішення низки завдань. По-перше, основу такої підготовки має складати ціннісна орієнтація майбутніх учителів на індивідуальну роботу з кожним конкретним учнем. Друге завдання полягає в тому, щоб навчити їх виявляти індивідуальні можливості, особливості фізичного і особистісного розвитку кожного учня; урахувувати їх, коректно виправляти і розвивати, використовуючи різноманітні форми і види фізично-оздоровчої, спортивно-ігрової діяльності. Третє завдання – забезпечити майбутніх учителів практичним досвідом організації індивідуально-диференційованого фізичного виховання учнів в умовах уроку і поза урочний час, поєднання індивідуальних завдань і групових форм роботи, створення відповідних педагогічно доцільних стимулів для самостійного фізичного

розвитку кожної дитини.

Вирішення зазначених завдань вимагає певного переосмислення змісту і методики навчального курсу, що висвітлює теоретичні і методичні аспекти фізичного виховання учнів у початковій школі. У чинних навчальних планах для вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації цей курс під різними назвами входить до складу нормативних. Його головна мета, яку має усвідомити майбутній учитель, полягає в тому, що фізичне виховання – це підготовка учнів до виконання певних нормативів, оволодіння певними фізичними і руховими навичками. Натомість ця мета не передбачає усвідомлення майбутніми вчителями початкової школи фізичної культури як засобу укріплення м'язів для збереження правильної статури учнів, координації рухів усіх частин тіла, формування у них навичок правильного дихання і рухової активності, виховання сили волі, відповідальності та самостійності заради збереження здоров'я і навчання здорового способу життя [3]. Більш того, сама ідея індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів відповідно до стану їх фізичного здоров'я не знайшла свого відображення у сучасних учбових програмах і посібниках з теорії і методики фізичного виховання учнів у початковій школі.

На нашу думку, у свідомості вчителя сенс фізичного виховання має бути пов'язаний саме зі здоров'ям учнів, їх фізичним благополуччям і культурою фізичного «Я» і у цьому контексті підготовка дітей до виконання нормативів виступає лише однією з можливих форм організації їх індивідуально-групової роботи. Усвідомлення такої мети передбачає актуалізацію знань майбутніх учителів з анатомії і фізіології дитини, загальної і вікової психології, валеології, співставлення їх з фактами повсякденної суспільної і педагогічної практики, даними медичних карток учнів і статистики Всесвітньої організації здоров'я й інтеграцію їх із завданнями і методикою фізичного виховання учнів початкової школи.

В процесі нашого експерименту досягнення цієї мети у змісті підготовки майбутніх учителів початкової школи до фізичного виховання учнів

забезпечувалось постановою завдань для самостійної роботи студентів. Результати її виконання обговорювались на практичних заняттях і семінарах з курсу «Фізична культура і методика її викладання». Першим питанням, на яке зверталась увага студентів, було з'ясування стану здоров'я учнів початкової школи, складання його загальної характеристики й найбільш поширених порушень. При цьому добирались і систематизувались відповідні факти, створювалась база найбільш зручних для використання і надійних методів збирання інформації.

Наступне завдання було спрямовано на визначення студентами обмежень щодо фізичних вправ і фізичних навантажень молодших школярів, які мають певні порушення у стані фізичного здоров'я. Зокрема, це обмеження для дітей з порушеннями серцево-судинної, дихальної, нервової, ендокринної системи, статури, опорно-рухового апарату, рухової активності тощо. За результатами виконання цього завдання студенти розробляли власні кейси з педагогіки здоров'я і обмінювались здобутою інформацією.

На завершення вони розробляли навчальні проекти застосування індивідуально-диференційованого підходу на заняттях з фізичної культури для учнів початкових класів, що мають певні обмеження у фізичних вправах за станом здоров'я. Під час створення цих проектів забезпечувалось формування у майбутніх учителів початкової школи вмінь діагностувати індивідуальний стан і рівень фізичного розвитку учнів, опанування певним арсеналом інформативних і доступних для використання у повсякденній роботі діагностичних тестів; розробляти індивідуальні програми фізичного розвитку для кожного учня, підтримуючого або корекційного спрямування, відбору для її виконання відповідних форм і методів роботи на уроках з фізичної культури. Практична перевірка доцільності та ефективності виконання такої програми може була одним із завдань педагогічної практики.

За результатами експериментальної роботи встановлено, що порівняно зі студентами контрольної групи, у студентів експериментальної групи значно зросла обізнаність щодо вияву індивідуальності учнів, потреби і можливості її

урахування в процесі фізичного виховання (на 47%). Покращились уміння застосовувати індивідуально-диференційований підхід при плануванні й проведенні уроків з фізичної культури, організації рухової активності дітей в поза урочний час, фізкультхвилинках тощо (на 58%).

На завершення зауважимо, що навчання майбутніх учителів початкової школи спеціальним фізичним вправам, іграм, що можуть бути використані упродовж кожного уроку, навчального дня, тижня задля підтримки здорового фізичного стану учнів, зняття розумової втоми, психічного і фізичного напруження засобами рухової діяльності може відбуватись не тільки під час вивчення теорії і методики фізичного виховання. Воно може враховуватись у змісті інших приватних методик, а також у процесі фізичного виховання самих майбутніх учителів початкових класів за рахунок диференціації його змісту та індивідуалізації методів опанування.

Література

1. **Николаев Ю.М.** Физическая культура и основные сферы жизнедеятельности человека и общества в контексте социокультурного анализа / Ю.М.Николаев // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 8. – С. 4.
2. **Комков А.Г.** Социально-педагогический мониторинг показателей физической активности, состояния здоровья и культурного развития школьников /А.Г.Комков // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 3. – С. 3 – 5.
3. **Соловьев Г.М.** Генезис становления современного целеполагания по физической культуре в системе образования / Г.М.Соловьев // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 8. – С. 10.

Ivannikov S. I.

Individual-differentiated approach in the content and methods of future junior school teachers training to pupils' physical education

In the article the idea and the ways of individual-differentiated approach realization as the principle of future junior school teachers training to effective physical education and strengthening the junior pupils' health have been grounded.

The article discloses the content and methods of future junior school teachers training to individual-differentiated approach realization in the pupils' physical education.

Key words: individual-differentiated approach, content, methods of teaching, junior school teachers training, pupils' physical education, health.

Відомості про автора

Іванніков Сергій Іванович – аспірант кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», викладач теорії і методики фізичного виховання Балтського педагогічного коледжу. Основні наукові інтереси зосереджено навколо проблеми підготовки вчителів початкової школи до фізичного виховання дітей, збереження їх здоров'я.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2012

Прийнято до друку 24.02.2012